

POLIITILISE DEBATI KULTUURIST EESTIS: PEAMINISTRIKANDIDAATIDE DEBATTIDE DISKURSUSE FUNKTSIONALISTLIK ANALÜÜS

EVELI JÕESAAR¹, MARI-LIIS JAKOBSON²

1. SISSEJUHATUS

Nüüdisaegset valimiste konteksti iseloomustab poliitiliste lõhede lahtisulamine, valijate volatiilsuse kasv ning teemapõhise hääletamise trend (Dalton 2003). Valimised pole enam pelgalt eri ühiskonnarühmade lojaalsustest neid esindavate erakondade suhtes, vaid avatud turg, kus eri toimijad tõstatavad probleeme, tutvustavad oma poliitikaid ning kandidaate (Lees-Marshment 2009). Selle tulemusel on tõusnud valimiskampaaniate ning meedia tähtsus päevakorra kujundajate ning kodanike sotsialiseerijatena. Niisiis on oluline analüüsida, millist infot need kaks institutsiooni kodanikele otsustamise alusena pakuvad.

Käesolevas artiklis³ on vaatluse all valimiseelsed teledebatid. Televisiooni on pikalt peetud eriliseks meediumiks. Juba Bourdieu (1996: 18) väitis, et „televisioonil on *de facto* monopol selle üle, mis pääseb märkimisväärse ühiskonna osa peadesse ning mida nad mõtlevad“. Ehkki televisiooni kuldajastu poliitilise kommunikatsiooni maastikul on jäänud minevikku (Blumler ja Kavanagh 1999), on ka käesoleval meedia fragmenteerumise ajastul (Mancini 2013) televisioonil täita oluline roll teabevälja ühisosa kujundaja ja säilitajana.

Kuigi veebimeedia on kiirelt arenenud ning oma turuosa kasvatanud, võib Eestitki veel pidada üsna televisioonikeskseks ühiskonnaks (vt ka Vihalemm jt 2004). Keskmiselt veedab iga Eesti inimene päevas teleri ees suviti ligikaudu kolm ja pool tundi ning talvel enam kui neli tundi (samas). Ning ehkki valdavalt domineerivad meediatarbimises pigem meelelahutusliku iseloomuga saated, on just valimiseelne aeg see, mil kasvab poliitikasaadete vaadatus.

1 Eesti Noorsootöö Keskus, kontakt: evelijoesaar@gmail.com

2 Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut, kontakt: mari-liis.jakobson@tlu.ee

3 Käesolev artikkel põhineb Eveli Jõesaare bakalaureusetööl „Eesti peaministrikandidaatide teledebatid valimiskampaania diskursuse funktsionaalse teooria raamistikus 2007–2015“ (juh Mari-Liis Jakobson).

Arvestades teledebattide mõjukust, on kohane küsida, millist informatsiooni need valijatele pakuvad ning millise väärtusratsionaalsuse need otsustamisalusena kujundavad. Senini on teledebattide analüüsisiga Eestis tegeletud võrdlemisi vähe ning valdavalt on need lõputöödena valminud juhtumiuuringud. Uuritud on nt nii demagoogiavõtete (Merimaa 2016) kui populismi (Pilleson 2014) võtete kasutamist kandidaatide teledebattides, poliitikute ja ajakirjanike debateerimisstrateegiaid (Kuusk 2010), samuti debattide deliberatiivsust (Hanni 2014). Kõik need analüüsid on aga keskendunud pigem poliitkommunikaatori strateegiatele kui debatikultuuri perspektiivile. Käesolev analüüs püüab osaliselt seda tühimikku täita, rakendades valimiskampaania diskursuse funktsionaalset teooriat (vt nt Benoit 2007), mis analüüsib debattide sisu ning kandidaatide kasutatavaid diskursiivseid funktsioone. Samuti on autoritel longituudne ambitsioon, kuivõrd vaatluse all on viimase kümne aasta üldvalimiste debadid.

Käesoleval artiklil on kaks kesket eesmärki: esiteks, operatsionaliseerida Benoit' funktsionaalset teooriat Eesti parlamentaarse demokraatia konteksti arvestavalt ning teiseks, kasutades loodud instrumenti, analüüsida Eesti poliitilist debatikultuuri kolmest aspektist: kuivõrd võitluslikud valimiseelsed teledebadid on; kuivõrd keskendutakse debattides sisupoliitikatele isikutega võrreldes; ning mil määral keskendutakse debattides tuleviku väljakutsetele, võrreldes olevikuliste ning minevikuteemade lahkamisega.

Artikkel jaguneb kokku kuueks alapeatükiks. Peale sissejuhatust mõtestame lahti taustsüsteemi – mis on valimiseelsete teledebattide funktsioon nüüdisaegses demokraatias. Kolmandas peatükis tutvustame kasutatavat valimiskampaania diskursuse funktsionaalset teooriat, selle kriitikat ning edasiarendusi ning analüüsime ka selle rakendatavust Eesti kontekstis. Neljas peatükk avab täpsemalt läbiviidud uuringu meetodikat ning viies peatükk tutvustab empiirilise uuringu tulemusi. Kuuendas peatükis tuleme uuesti tagasi valimisdebattide funktsiooni juurde Eesti demokraatia arengu kontekstis ning tõlgendame tulemusi.

2. VALIMISAEGSETE TELEDEBATTIDE FUNKTSIOON DEMOKRAATIAS

Valimised kui esindusdemokraatia nurgakivi tuginevad eeldusele, et nende kaudu avaldab rahvas oma tahet, andes oma mandaadi kandidaadile, kes neid kõige paremini esindab. Esindusdemokraatia toimimine sõltub seega olulisel määral sellest, kas kodanikel on piisavalt infot, et langetada parim võimalik valik. Siin tulebki mängu meedia, mis on muutunud üha olulisemaks poliitiliseks sotsialiseerijaks (McNair 2011). Antud roll võimendub veelgi valimiseelsel ajal, kuivõrd siis aktiveeruvad meediatarbijatena ka paljud muidu poliitiliselt passiivsed kodanikud, et viia end poliitilise pakkumisega paremini kurssi (Norris jt 1999).

Käesolevas artiklis vaatluse all olev televisioon on meediumide seas kõige laialdasema auditooriumiga, sest seda jälgivad nii erinevad hariduslikud kui vanuselised rühmad, sõltumata poliitilisest eelistusest, ning see on tänapäeva ühiskondades üks kättesaadavamaid ajakirjanduslikke kanaleid (Norris 2000). Colemani (2009) väitel

saab enamik valijaid ka poliitilist teavet just televisiooni vahendusel. Ühtlasi on telemeedia edastatav teave üldiselt homogeensem kui näiteks trükiajakirjandusel või nüüdismeedial, sedagi eeskätt laia auditooriumi taotlusest tingitult, aga osalt ka seetõttu, et telekanalite hulk on olnud ajalooliselt piiratum (ning riigisisese meediumina on seda valdavalt endiselt).

Niisiis on otse-eeetrise jõudev teledebatt oluline nii valijatele kui valitava-tele. Teledebatid annavad valijatele võimaluse tutvuda võrdsetel alustel erinevate kandidaatide ning nende seisukohtadega (Lilleker 2006: 54). Võrreldes teiste meediaformaatidega, võimaldavad debatil põhjalikumalt teemakäsitlust; pakuvad ka paremat võrdlusmomenti, kuna kandidaadid saavad sõna samadel alustel; ning ajakirjaniku toimetaja-võim on väiksem (Benoit ja Benoit-Bryan 2015). Ent debatil on ka otsekohesemad, sest kandidaatidel tuleb teinekord vastata ka ootamatutele küsimustele (sealsamas). Ka tõstavad teledebattide mõjukust neile järgnevad analüüsid teistes meediakanalites (sealsamas). Eelnevast tulenevalt on debattidele omistatud lausa demokraatia parandamise funktsiooni (Katz ja Feldman 1962, Schrott ja Lanoue 1992: 446 kaudu). Schrott ja Lanoue väidavad, et mida lähemal asub debatt reaalsele valimispäevale, mida rohkem on inimesi, kes pole veel valimisotsust langetanud, ja mida nõrgem on toetus erakondadele, seda suurem on telesaate potentsiaalne mõju valimistulemustele (Schrott & Lanoue 2008: 524). Ning arvestades valimiseelistuste volatiilsuse tõusu nii arenenud demokraatias kui ka siirderiikides (Norris 2003), on teledebattide olulisus ajas pigem kasvanud.

Kõik see muudab debatil oluliseks väljundiks ka kandidaatidele, isegi sel määral, et paiguti ei vaadelda teledebatte niivõrd meediasisuna kui „[valimis]kampania kaasproduktioonina“ (Schroeder 2012: 10). Teledebattideks valmistatakse eraldi ning teinekord toimub isegi poliitilise pakkumise standardiseerimine lähtuvalt telemeediumi loogikast (Sanders 2009).

Samas võib välja tuua ka teledebattidega kaasnevaid varjukülgi. Teledebattide tähtsuse kasvu seostatakse valimiskampaniate amerikaniseerumisega, mille tagajärjeks pole paranenud demokraatia kvaliteet, vaid kunstlikult üle võetud kampaniatehnikad, mis hoopis instrumentaliseerivad valimiseelseid poliitilisi protsesse. Amerikaniseerumist on kritiseeritud, kuna see muudab valimiskampaniate fookuse isikutekeskseks, jättes seejuures tagaplaanile sisupoliitilised teemad (McNair 2011: 92–94), sest poliitikud keskenduvad enam mainekujundusele ning vähem sisuliste poliitilistele küsimustele (Louw 2010). Samuti kaasneb amerikaniseerumisega negatiivse kampania tähtsuse kasv (Scammell 1997), kus keskendutakse oma positiivse sõnumi asemel oponentide ründamisele, ning mille eesmärk pole enam valija informeerimine, vaid hirmutamise.

3. BENOIT' FUNKTSIONAALNE TEOORIA

Üks enam kasutamist leidnud teooriatest poliitiliste debattide uurimisel on poliitiliste kampaniate diskursuse funktsionaalne teooria (*Functional Theory of Political Campaign Discourse*, edaspidi funktsionaalne teooria). Selle teooria peamine

arendaja on olnud William. L. Benoit, kes on seda kasutanud algselt Ameerika presidendivalimiste kampaaniate uuringutes, aga hiljem ka teistes kontekstides (vt nt Benoit jt 1998, Benoit 2001, Benoit ja Brazeal 2002, Benoit jt 2003, Benoit ja Sheafer 2006, Benoit 2007, Benoit ja Rill 2013, Benoit 2016). Teooriat on kasutatud nii kogu kampaania uurimiseks, aga ka selle konkreetsete komponentide, näiteks telereklaamide ja teledebattide analüüsiks.

Funktsionaalne teooria kujunes välja vastukaaluks varasematele teooriatele, mis seletavad valimiskäitumist väljakujunenud erakondliku eelistuse või ühiskondliku grupikuuluvuse alusel (nt Lazarsfeld jt 1948, Campbell jt 1980) või majandus- tsüklilist tulenevalt (Downs 1957, Campbell jt 1980) ning keskendub pigem meedia ja valimiskampaania sõnumi mõjule valijatele. Ehkki ka teooria loojad tunnistavad teiste faktorite olulist mõju, peavad nad oluliseks mõista seda vähemust, kelle otsus kujuneb just kampaania tulemusel. Kui Finkel (1993, viidatud Benoit 2007 kaudu) tõestas, et 81% valijatest ei muutnud oma eelistust valimiskampaania käigus, siis Benoit (2007) leiab, et oluline on uurida ka seda 19%, kelle eelistusi kujundas kampaania, sest just nemad on tasavägistel valimistel kaaluksiks.

Funktsionaalne teooria vaatleb valimisi ratsionaalse valiku perspektiivist, kus valimiskampaania läbiviijad lähtuvad soovist valimisi võita (või teha seal parim võimalik tulemus) ning valijad soovivad kampaania tulemusel saada maksimaalselt teavet, mille põhjal langetada endale kasulikem otsus. Teooria keskne idee on valimistest kui võrdlevast tegevusest: see eeldab, et märkimisväärne hulk valijaid ei oma ühest erakondlikku eelistust, ehk on kooskõlas valijaskonna volatiilsuse teesiga. Arvestades teledebattide eripära, mida kirjeldasime eelmises alapeatükis, on ka loogiline, et funktsionaalset teooriat just teledebattide analüüsiks kasutatakse.

Samas ei eelda funktsionaalne teooria, et valijad on täielikult ratsionaalsed toimijad, kes hindavad eri kandidaatide esitusi numbriliselt ning valivad kõige sümpaatsema kandidaadi summeeritud tulemuste põhjal (Benoit & Benoit-Bryan 2015: 2). Lõplik valik toimub siiski valija enda jaoks kõige olulisema kriteeriumi alusel (Benoit 2007), ehkki teoorias on vaikumisi eeldus, et valijad vaatavad debatti ratsionaalsetel kaalutlustel, soovist saada informeeritud kandidaatide seisukohtadest ja eeldustest valitaval kohal hakkama saada.

Samas rõhutab funktsionaalse teooria käsitlus siiski valimiste poliitilisust. Ratsionaalse valiku lähenemine eeldaks laiahaardepoliitika esilekerkimist ja poliitilise pakkumise surumist keskele, et võita suurimat, tsentris asuvat valijate segmenti. Ent valimiskampaania (ja ka teledebati) formaat eeldab kandidaatidelt eristumist, sest see on nende võimalus silma paista, mis omakorda on valija otsuse mõjutamise eelduseks.

Funktsionaalse teooria kohaselt seisneb põhiline eristumistehnika kampaania- sõnumite sisus, mida kandidaadid ja nende kampaaniameeskonnad loovad ning kampaania käigus edastavad. Funktsionaalne teooria lähtub arusaamast, et kandidaatide või erakondade endi kampaaniad on sisulised ning aitavad valijatele tutvustada nende seisukohti paremini kui kampaaniast eraldiseisev ajakirjandus, kuna ajakirjandus kipub rohkem keskenduma valimistele kui erakondade võidujooksule

populaarsusküsitlustes (*horse-race*), mitte süvenema nende sisulistesse poliitilistesse seisukohtadesse. Ka uuringud on näidanud, et inimesed, kes olid näinud kandidaatide telereklaame, olid kandidaatide seisukohtadest paremini informeeritud kui need, kes tuginesid üksnes ajakirjanduslikule sisule (nt Patterson ja McClure 1976, viidatud Benoit jt 2003: 4 kaudu). Tõsi, ehkki ajakirjandusliku kajastuse stiil ning ka ajakirjanduse roll valimiskampaaniates on aja jooksul muutunud (Sanders 2009) ning ajakirjandus on lisaks kandidaatide populaarsuse jälgimisele üha rohkem kampaaniate võrdluse pakkuja positsioonis, ei vähenda see kampaaniate kui algsete sisugeneraatorite rolli.

Klassikaline funktsionaalse teooria raamistik on kahemõõtmeline, eristades teledebattides esitatavat teemaderingi (*topics*) ning debateerijate kasutatavaid keelelisi funktsioone ehk võtteid (*functions*). Teemaderingi puhul saab eristada sisulisi poliitikakeskseid väiteid (*policy*) ning isikust lähtuvaid väiteid (*character*). Võtete puhul eristuvad n-ö positiivsed sõnumid ehk kiitused enese kohta (*acclaims*), negatiivsed sõnumid ehk rünnakud vastaskandidaadi aadressil (*attacks*) ning kaitsvad avaldused (*defences*) vastusena vastaskandidaadi rünnakutele.

Sisupoliitilisteks väideteks loetakse lausungeid, mis käsitlevad seda, „mida me teeme“ (Benoit ja Benoit-Bryan 2015: 2) ehk teemasid, mille üle saavad otsustada valitsus ja/või parlament. Lausungid võivad seonduda nii kandidaatide varasemate tegude, valimislubaduste, või ka üldisemate eesmärkidega (Benoit ja Rill 2013). Siia hulka kuuluvad nii kitsamate valdkonnapoliitikatega (nt pensioni-, sisserände- või maksupoliitika) kui ka üldisema poliitilise kursiga seonduvad lausungid (nt majanduskasvuvele orienteeritud otsused, ühiskondlikku sidusust mõjutavad otsused).

Isikukeskseteks väideteks loetakse aga lausungeid, mis käsitlevad seda, milline kandidaat (kas lausuja ise või tema konkurent) on. Ka nende puhul saab välja tuua kolm alamkategoriat: isikuomadused (nt kas kandidaat on aus, põhimõttekindel, valelik, arg), juhiomadused (kas kandidaat omab piisavalt kogemusi, et ametis hakkama saada) ning maailmavaade (nt kas tegemist on liberaaliga või sügavalt religioosse inimesega) (Benoit ja Rill 2013).

Varasemad analüüsid on näidanud, et üldiselt domineerivad sisupoliitilised lausungid debattides isikukesksete üle (vt nt Benoit 2007), ka on sisupoliitikalte keskendumine tõendanud end edustrateegiana (Benoit 2003). Funktsionaalse teooria seisukohalt – ehkki valijate jaoks on teatud määral oluline mõista ka kandidaadi isiklikke motiive ning hinnata, kas ta sobiks ühiskonnas olulisi otsuseid langetama, on valija seisukohalt olulisemgi mõista, millised need langetatavad otsused potentsiaalselt olla võiksid. Samas on valimisi, mil avalikkus on isikuomaduste osas tähelepanelikum – näiteks Ameerika Ühendriikides Watergate'i skandaali järel (Benoit jt 2003: 4). Pikas perspektiivis on aga ka amerikaniseerumine ning poliitika ja avaliku debati meelelahutuslikustumine toetamas trendi, et isikuomadustele pööratakse kasvavat tähelepanu (Sanders 2009).

Debati funktsioonidest kasutatakse kõige sagedamini kiitust (vt nt Benoit 2007, Benoit ja Benoit-Bryan 2015). Kiitusena kategoriseerub nii oma varasemate saavutuste esiletoomine kui ka nende eelduste (hea sisupoliitiline plaan, soodsad

isikuomadused) väljatoomine, mis võimaldaksid tulevikus tulemuslik olla. Seejuures on antud diskursiivne funktsioon iseäranis soodne just võimulolijale (*incumbent*).

Opositsioonilistel kandidaatidel on aga lihtsam kasutada rünnaku funktsiooni, ehkki ka nende puhul ei ületa selle kasutamise maht kiituste mahtu. Samas näitab funktsionaalse teooria kulude-tulude (*cost-benefit*) analüüs, et mõnikord võib see strateegia anda hoopis tagasilöögi. Kui valijad tajuvad rünnakut ebaeetilise käitumisena, siis see võib kahandada hoopis ründaja toetust (Hrbkova ja Zagrapan 2014).

Kolmas, diskursiivne kaitsefunktsioon võimaldab rünnaku alla jäänud kandidaadil end kaitsta ja/või rünnakud ümber lükata. Arvestades, et kaitsmisi enamasti debattides kõige vähem ette tuleb, võib nendegi puhul välja tuua mitmeid puudusi. Reageerides oponendi rünnakutele, võib kandidaat kaotada oma sõnumi või idee, mida ta tahtis edasi anda, ning näida seetõttu vähem proaktiivsena. Reinemann ja Maurer (2005, viidatud Benoit ja Benoit-Bryan 2015 kaudu) on ka näidanud, et rünnakute ja kaitsmiste kasutamine ei ole niivõrd otsene auditooriumi toetuse võitmise strateegia, kui võrd auditooriumi polariseerimise strateegia. Kõige paremini paistavad aga oponentide taustal silma need kandidaadid, kes on saanud ennast esile tõsta ning saanud ka teistelt vähem negatiivseid märkusi (Benoit 2007).

3.1. Funktsionaalse teooria kriitika ja edasiarendused

Funktsionaalset teooriat on rakendatud erinevates riikides läbiviidud valimiskampaaniate kontekstis, näiteks Ameerika Ühendriikides ja Suurbritannias, aga ka Austraalias, Kanadas, Lõuna-Koreas, Prantsusmaal, Ukrainas, Israelis, Poolas ja Soomes. Võrdlev kasutus on võimaldanud teooriat testida, ent samas toonud välja ka erinevusi eri riikide debatkultuuride vahel, viidates, et hoolimata funktsionaalse teooria universalistlikust ratsionaalse valiku ambitsioonist, on uuritav nähtus siiski kultuuriliselt partikulaarne. Samuti on see tekitanud kriitilist arutelu meetodi rakendatavuse ümber ning viidanud funktsionaalse teooria edasiarendamise võimalustele. Üldjoontes saab kriitikat jagada kaheks: esiteks, teooria erinevatesse poliitilistesse süsteemidesse ja ühiskonnakorraldustesse sobitumist puudutav ning teiseks, teooria metoodilist operatsionaliseeringut puudutav.

Funktsionaalne teooria on välja töötatud USA näitel, mis on üsna spetsiifilise poliitilise süsteemi ja poliitilise kultuuriga presidentaalne riik, kus kandidaadi karakter on kampaanias väga olulise tähtsusega (Isotalus 2011). Näiteks pole parlamentaarse süsteemiga riigi debattides erakonna esimehe karakter niivõrd oluline, kui see on presidendikandidaadi puhul (Isotalus & Aarnio 2006). Samuti paistab teooria sobivat rohkem kaheparteisüsteemiga riikidesse kui mitmeparteisüsteemiga riikidesse (samas). Mitmeparteisüsteemid pakuvad poliitiliste debattide diskursustele erinevaid struktuure, sest osalejaskond on laiem nii inimeste arvult (võrreldes USA presidendikandidaatide põhidebattidega) kui vaadete diapasonilt (võrreldes USA eelvalimiste debattidega).

Funktsionaalse teooria peamine printsiip ütleb, et valimiste võitmine on kõige olulisem. Mitmeparteisüsteemides on aga (eeskätt väiksematel erakondadel) eesmärgiks võimalus osaleda valitsuskoalitsioonis. Seetõttu võib eeldada, et mitmeparteisüsteemides ei saa debatis osalejad kasutada nii palju negatiivseid ütlusi, kuna neil on oht kaotada võimalikud koalitsioonipartnerid (Isotalus ja Aarnio 2006: 65). Samuti mõjutab eri diskursiivsete funktsioonide kasutamist seegi, kas kandidaadi erakond on senini olnud koalitsioonis või opositsioonis. Samas, arvestades amerikaniseerumise trendi, mis on tabanud ka parlamentaarseid riike Euroopas (Plasser 2000), võiks eeldada, et siingi on isikukesksus tõusuteel ning selle mõju demokraatialle sarnane.

Sarnaseid tulemusi on andnud ka negatiivse kampaania analüüsid, mis toovad välja, et mitmeparteisüsteemides on ründava taktika rakendamise kulu-tulu kalkulaatsioon palju keerukam – häälte maksimeerimine ei tähenda automaatselt võimalust pääseda valitsusse ega ka mõjukuse maksimeerimist poliitikate kujundamisel (Strøm ja Müller 1999). Ka ei näita Lääne-Euroopa riike puudutavad empiirilised analüüsid (nt Walter 2014, Hansen ja Pedersen 2008) negatiivse kampaania märkimisväärset kasvu, kuigi amerikaniseerumise hüpotees seda toetaks. Ent samas ei sea ründava kampaaniadiskursuse suhtelisel stabiilne madal tase valitud riikides otsest kahtluse alla ründava kampaania mõju demokraatia kvaliteedile, vaid ennustab lihtsalt mõnevõrra paremat seisukohta Euroopas, võrreldes Ameerika Ühendriikidega.

Struktuursetele faktoritele lisanduvad veel kultuurilised. Näiteks kasutati Soome presidendivalimiste debatis vastupidiselt funktsionaalse teooria aluseeldustele kõige rohkem kaitsmisi (35%), millele järgnesid rünnakud (28%) ning seejärel kiidusõnad (16%) (Isotalus 2011), ning Isotalus ja Aarnio (2006) räägivad Soome puhul valimisdebattide asemel rohkem diskussioonidest või vestlustest. Ukraina poliitikud jällegi kasutasid rünnakuid rohkem kui kiidusõnu ja teema fookus oli rohkem kandidaadi isikuomadustel kui sisupoliitika teemadel (Benoit ja Klyukovski 2006).

Samas ei olnud enam kui 21% Soome presidendikandidaatide debati pöördumisi (Isotalus 2011) ning enam kui 30% Slovakkia debattide sisust (Hrbkova & Zagrapan 2014) analüüsiv. Mitmeparteisüsteemidesse sobitamiseks on Isotalus ja Aarnio (2006) kiituste, rünnakute ja kaitse kõrvale välja pakkunud veel kaks diskursiivset funktsiooni: nõustumise ja mittenõustumise. Nõustumise all mõeldakse seda, kui kandidaat väljendab oma taht sailitada koostööd teisega. Teiselt poolt, mittenõustumine põhineb vastandlikel arvamustel ja poliitilistel programmidel, kuid selle vastasseisu väljendamine ei avaldu tingimata rünnakuna.

Seega on Benoit' mudelile lisatud täiendavaid dimensioone. Isotalus ja Aarnio on välja pakkunud, et debattide sisukuse hindamisel võiks arvestada ka, milline on debati ajaorientatsioon. Nimelt võiks ratsionaalset valijat huvitada ka, kui palju leiavad debattides käsitlust tuleviku väljakutsed ning millised on kandidaatide tulevikku puudutavad sisupoliitilised ettepanekud, samas kui hetkelised või minevikku puudutavad arveteklaarimised on ratsionaalse valimisotsuse kujundamisel teisejärgulised, ehkki mitte tähtsusetud. Minevikuorientatsioon debattides viitab

ju poliitilisele mälule, mis on samuti oluline element otsuse langetamisel (Isotalus ja Aarnio, 2006: 61). Praktikaks aga pöörleb suur osa debatist praeguse situatsiooni ümber erinevates poliitilistes valdkondades (2006: 68).

Kokkuvõttes räägivad tehtud modifikatsioonid pigem funktsionaalse teooria kasutatavuse ning rahvusvahelise kohaldatavuse kasuks, millele on ehk kaasa aidanud ka kampaaniate homogeniseerumine. Isotalus (2011) ütleb, et puudus on uuringutest, mis kirjeldavad debattide põhilisi elemente või mis looks teoreetilise perspektiivi teledebattide kontentanalüüsiks ning mis võtaks rohkem arvesse poliitilist olukorda ja kommunikatsiooni tunnusjooni. Suur osa eelnevaid uuringuid on peamiselt fokuseeritud teledebattide mõju analüüsile või mõnele debati mikrotasandile (McKinney ja Carlin 2004, Isotalus 2011 kaudu). Nende uuringute põhiline eesmärk ei paista aga olevat debattidest üldise ülevaate andmine ning nende sisemise väärtusratsionaalsuse analüüs, vaid debati ühe ja spetsiifilise komponendi süvaanalüüs. Et pole olemas palju teooriaid, mis poliitiliste valimisdebattide ja poliitikute kvaliteeti analüüsiks, on Benoit' funktsionaalne teooria ikkagi üks põhilisi mudeleid selle suuna uurimiseks (samas).

4. ANDMED JA METOODIKA

Käesolevas uuringus kasutatud empiiriline materjal pärineb ETV debatisaatesarjast „Valimisstuudio“. Kuigi valimiseelseid debatte on toimunud ka teistes kanalites, on „Valimisstuudio“ olnud neist kõige järjepidevam – debatid on toimunud kõigi valimiste eel 1992. aastast alates – ning samuti arvestatavate vaatajanumbritega. Arvestades funktsionaalse teooria fookust, hõlmati valimisse üksnes erakondade esinumbrite ehk n-ö peaministri kandidaatide debatid, kelle puhul on debateerimissituatsioon kõige lähem presidentaalsete süsteemide presidendikandidaatide debatile. Et analüüsida võimalikke muutusi ajas, on vaatluse alla võetud kolm valimiselset debatti – aastatest 2007, 2011 ja 2015, kogumahuga 4 h 06 min ja 26 sek. 2007. ja 2015. aastast, mil toimus kaks peaministri kandidaatide debatti – põhidebatt suuremate erakondade vahel ning teine n-ö väikeparteide oma – analüüsiti üksnes põhidebatti, kuivõrd väikeparteid jäid ka valimiste järgselt kõrvale nii valitsusest, Riigikogust, kui ka poliitika kujundamisest üldisemalt. Uurimuses kasutatavad telesalvestised pärinevad Eesti Rahvusringhäälingu arhiivist.

Debattide telesalvestised transkribeeriti ning nendega viidi läbi kontentanalüüs, kasutades andmeanalüüsiprogrammi NVIVO. Andmete analüüsimisel kombineeriti kvalitatiivset ja kvantitatiivset sisuanalüüsi, et selgitada välja domineerivad diskursiivsed struktuurid ning ühtlasi avada tulemuste paremaks mõistmiseks ka debati kvalitatiivset sisu. Analüüsiühikuks võeti sõnavõtt ning kõigi debattide kodeerimise viis parema võrreldavuse nimel läbi sama kodeerija. Andmete esitamisel kasutatakse kvantitatiivsele kontentanalüüsile omaselt kirjeldavat statistikat.

Täpsemalt otsiti analüüsi käigus vastuseid kolmele küsimusele:

- Kuivõrd keskenduvad debateerijad oma sõnavõttudes sisupoliitilistele teemadele ning kuivõrd isikut puudutavatele teemadele?
- Kuidas suhestuvad debattides positiivsed (kiitvad) sõnumid ründava ja kaitsetaktikaga?
- Kas debateerijad keskenduvad oma argumentatsioonis pigem minevikule, olevikule või tulevikule?

Kõigi kolme küsimuse lõikes kasutatakse lisaks kvantitatiivsele analüüsile ka kvalitatiivset, samuti on vaatluse all ajaline perspektiiv.

Debattide temaatilise rõhuasetuse analüüsimiseks jaotati sõnavõttud kolme kategooriasse: sisupoliitika (*policy*), isiksus/karakter (*character*) ning teooriate sünteesi käigus lisandus teemade juurde ka kolmas jaotus, milleks on „muu/teised teemad“ (*other*).

Sisupoliitika alla kodeeriti konkreetseid valdkonnapoliitikaid käsitlevad sõnavõttud ning näiteks valitsuse sisulist tegevust konkreetsete küsimuste lahendamisel puudutanud sõnavõttud. Isikukesksete teemade alla kodeeriti sõnavõttud, mis puudutavad tunnuseid, omadusi või võimeid (personaalsed omadused, juhtimisoskused ja väärtused/ideaalid), aga ka konkreetse kandidaadi tegemisi või tegematajätmissi käsitlevad kõneaktid. Kategooriasse „muu“ liigitati sõnavõttud, mida pole võimalik kodeerida kumbagi eelmainitud kategooriasse.

Debateerimisstrateegiaid puudutavale küsimusele vastamiseks jaotati sõnavõttud kiidusõnadeks (*acclaims*), rünnakuteks (*attacks*); kaitsmiseks (*defences*); nõustumiseks (*agreement*); mittenõustumiseks (*disagreement*) ja neutraalseteks sõnavõttudeks (*neutral statement*).

Kiidusõnadena kodeeriti kõneaktid, mis näitavad kandidaati positiivses valguses, siia alla kuuluvad näiteks enda, erakonna või valitsuse tegemiste kiitmine, aga ka valimislubadused, mille kaudu kandidaat ennast debatis reklaamib. Rünnakutena kodeeriti kõneaktid, mis näitavad sihtobjekti negatiivses valguses, need võivad olla nii isikukesksed kui ka sisupoliitilised. Näiteks kuuluvad selle funktsiooni alla kriitika valitsuse tegemiste või tegematajätmissi kohta, samuti isiklikud rünnakud kandidaadi isikuomaduste või tegevuste aadressil. Kaitsmistena kodeeriti õigustavad ja selgitavad vastused rünnakutele, mis tulid oponentide või debati moderaatori poolt. Nõustumisena kodeeriti kõneaktid, milles kas tunnustati oponenti sõnavõttus esitatud ideed või nõustuti selle sisuga. Selle funktsiooni alla kuuluvad näiteks nõustumised poliitiliste ettepanekute või tulevikuplaanidega. Mittenõustumisena kodeeriti kandidaatide eriarvamusele jäämised nii esitatud väidete, aga ka tulevikuplaanide ja sisupoliitika osas. Kategooria „Neutraalne“ alla kodeeriti nt situatsiooni kirjeldused või sissejuhatused spetsiifilistesse teemadesse. Samuti liigitati antud funktsiooni alla ka sõnavõttud, mida polnud võimalik teiste funktsioonide alla liigitada.

Ajaorientatsiooni analüüsimiseks kategoriseeriti kõneaktid vastavalt neis kasutatud ajavormile ja -määrusele ning käsitletavatele sündmustele. Minevikuorientatsiooni alla liigitati minevikuvormi või ajamäärust (nt eelmisel aastal, vanasti) või toimunud sündmusi (nt majanduskriis, pronksiöö, vastuvõetud seadus, teh-

tud investeeringud) kajastavad kõneaktid. Oleviku orientatsiooni alla kategoriseeriti oleviku vormi või ajamäärust (täna, praegu) kasutavad või hetkesündmusi (käimasolevad valimised, reformid) kajastavad sõnavõttud. Tulevikuorientatsiooni alla kodeeriti sõnavõttud, mis kasutavad vastavat ajamäärust (tulevikus, varsti, viie aasta pärast), tulevikuplaanidele viitavat tingivat kõneviisi (tahaksin muuta, tuleks teha) või tulevikku puudutavad teemad (nt tulevikuplaanid, valimislubadused ning ka üldised eesmärgid). Täpsemad näited, mis kodeerimispõhimõtteid illustreerivad, on toodud artikli lisas.

5. EESTI PEAMINISTRIKANDIDAATIDE TELEDEBATTIDE KAMPAANIADISKURSUS

5.1. Erakonnakonkurents ning teledebattide koosseisud

Funktsionaalne teooria viitab, et oluliseks faktoriks diskursiivsete funktsioonide valikul on ka erakondade positsioon valimisvõitluses: kas tegemist on opositsioonilise või võimueraakonnaga, mitmeparteisüsteemides on oluline ka koalitsioonivõimalus. Eesti debatkultuuri analüüsimisel on oluline meeles pidada koalitsioonide üsna suurt variatiivsust: sisuliselt on kõik tänased suuremad erakonnad mingil hetkel ühises koalitsioonis olnud, mis sellest, et Reformierakond ja IRL tituleerivad ennast parempoolseteks, samas kui Keskerakond ja sotsiaaldemokraadid on vasakpoolsed. Samuti on kasvanud erakondade vastasseis liberaalsuse ja konservatiivsuse teljel (Saarts 2016). Lähtuvalt Isotaluse ja Aarnio (2006) väidetest võiks see ennustada ka iseäranis pehmet ja väheründavat debatkultuuri. Ent oluliseks faktoriks võib siin olla ka Eesti postkommunistlik taust – selliste riikide erakonnasüsteeme ei pruugigi tingimata õnnestuda Lääne-Euroopast pärit poliitiliste lõhede ning ideoloogiate käsitluse alusel seletada (Saarts ja Lumi 2012).

Samuti iseloomustab Eesti erakonnakonkurentsi pilti valitsuste eluiga. 24 aasta jooksul on ametis olnud 13 valitsust. Seni pole ükski neist samas koosseisus valimistest valimisteni vastu pidanud. Küll aga on kogu vaadeldud perioodil (2007–2015) võimul olnud sama peaministripartei – Reformierakond. Samuti pole oluliselt muutunud erakondade toetus valijate hulgas – kolmed valimised järjest on saanud suurima hääletasaagi Reformierakond, kellele järgneb napilt Keskerakond, ning kolmanda ja neljanda koha pärast võistlevad IRL ja sotsiaaldemokraadid. Nii siis on poliitkonkurentsis märke nii heitlikkusest kui ka stabiilsusest. Detailsemalt on tutvustatud teledebattides osalenud erakondade esinumbreid, hääletasaaki ning kuuluvust valitsuskoalitsioonidesse enne ja pärast valimisi **tabelis 1**.

5.2. Isiksus vs. sisupoliitika

Nii nagu teisteski funktsionaalse teooria alusel läbi viidud debatanalüüsid, domineerib ka Eesti peaministri kandidaatide debattide puhul pigem sisupoliitiline dimensioon: kolme debati keskmine sisupoliitiliste sõnavõttude osakaal on

Tabel 1. Erakondade peaministrikandidaadid, valimistulemus (%) ning kuulumine valitsuskoalitsiooni enne ja pärast valimisi

Erakond	2007			2011			2015		
	Esindaja	Hääli	Valitsuses ¹	Esindaja	Hääli	Valitsuses	Esindaja	Hääli	Valitsuses
Reformierakond	Andrus Ansip	27,8%	Jah/Jah	Andrus Ansip	28,6%	Jah/Jah	Taavi Rõivas	27,7%	Jah/Jah
Keskerakond	Edgar Savisaar	26,1%	Jah/Ei	Edgar Savisaar	23,3%	Ei/Ei	Edgar Savisaar	24,8%	Ei/Ei
IRL	Mart Laar	17,9%	Ei/Jah	Mart Laar	20,5%	Jah/Jah	Juhan Parts	13,7%	Ei/Jah
SDE	Ivari Padar	10,6%	Ei/Jah	Sven Mikser	17,1%	Ei/Ei	Sven Mikser	15,2%	Jah/Jah
Vabaerakond							Andres Herkel	8,7%	Ei/Ei
Rahvaliid/ EKRE²	Villu Reiljan	7,1%	Jah/Ei	Andrus Blok	2,1%	Ei/Ei	Mart Helme	8,1%	Ei/Ei
Rohelised	Marek Strandberg	7,1%	Ei/Ei	Aleksei Lotman	3,8%	Ei/Ei	-	-	-
Kristlikud demokraadid	Aldo Vinkel	1,7%	Ei/Ei	Peeter Võsu	0,5%	Ei/Ei	-	-	-
Vene erakond	-	-	-	Dmitri Klenski	0,9%	Ei/Ei	-	-	-
Iseseisvuspartei	-	-	-	Vello Leito	0,4%	Ei/Ei	-	-	-

Allikas: autorite koostatud

4 Märgitud on erakonna kuuluvus valitsuskoalitsiooni vahetult enne valimisi ning vahetult pärast valimisi.

5 2012. aastal ühines Rahvaliid Eestimaa Rahvusliku Liikumisega ning loodi Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE).

63,99% ehk ligi kaks kolmandikku ning isiksusele pühendati keskmiselt vaid 5,76%. Rahvusvahelises võrdluses viitab see küllaltki tugeva poliitikafookusega debatile. Näiteks Benoit' (2014: 55) väljatoodud 11 riigi keskmine isiksusekesksete arutelude osakaal oli 26%; tõsi, nende uuringute metoodikas puudus kategooria „muu“ ehk

Tabel 2. Sõnavõttude temaatiline jaotus peaministrikandidaatide teledebattides 2007–2015

Debatt	Sõnavõtte	Sisupoliitika		Karakter		Muu	
		Arv	%	Arv	%	Arv	%
2007	147	113	76.90%	3	2%	31	21.10%
2011	200	112	56%	11	5.50%	77	38.50%
2015	139	86	61.87%	14	10.07%	39	28.06%

Allikas: autorite koostatud Blühdorn (2009) ja Scharpf (2003) põhjal

kogu sisu oli kodeeritud kas sisupoliitika või karakteri alla. Käesoleva uuringuga samasugust metoodikat kasutanud Slovakkia debattide analüüs andis umbes sarnaseid tulemusi – vaid 2,5% kõigist sõnavõttudest käsitlesid isiksust (Hrbkova & Zagrapan 2014: 741).

Samas esineb aastate lõikes olulisi kõikumisi. Sisupoliitiliste teemade osakaalu tagasilangus 2011. aastal on osalt seletatav muutunud väitluskoosseisuga. Nimelt osales 2011. aastal peaministrikandidaatide debatis oluliselt rohkem kandidaate ja väikeste erakondade esindajaid, kes kippusid rohkem olukorda kirjeldama kui konkreetseid sisupoliitilisi avaldusi tegema. Osalt võib seda kui düsfunktsionaalset kõrvalekallet kirjutada väiksema poliitilise väitlemiskogemuse arvele, kuid mitte üksnes. Näiteks võib tuua Peeter Vösu sõnavõtu (EKD), kes suhteliselt vähetuntud väikeerakonna esindajana pidi ka tegema rohkem selgitustööd, et tutvustada oma erakonna üldisi tõekspidamisi:

See küsimus pole ehk päris korrektselt esitatud, sellepärast et, piibel on suhteliselt üldine elualus, aga valimisprogramm on kindlasti poliitikategemise juures just eesmärkide saavutamiseks, mida võiks poliitikas saavutada. Selles suhtes on meil kindlasti väga väärikas valimisprogramm ka, nagu kristlikud demokraadid on üle Euroopa tuntud kaubamärk ja eks me lähtume samadest väärtustest ja põhimõtetest. (Vösu 2011)

Debattide sisus kipub domineerima eeskätt majanduse temaatika. Näiteks 2007. aastal, majandusbuumi harjal, arutleti palju riikliku palgapoliitika üle, majanduskriisi järgsel 2011. aasta debatil oli põhifookuses tööhõive ja tööjõumaksud, 2015. aasta debatil aga tööjõumaksud ning riiklikud investeeringud, ehkki selles debatis oli ligilähedaselt sama kaalukas ka julgeolekuteema. Paljusid teisi valdkondi (nt haridus, ränne, siseturvalisus, energeetika) käsitletakse samuti eeskätt nende majanduslikest aspektidest.

Kuigi debatis oli palju väga üldisi teemakäsitlusi (nt „kõige nurgakivi on haridus“), lähtusid kõik erakonnad funktsionaalse teooria sõnastatud loogikast ning tõid oma sõnavõttudes välja oma kampaania põhiteemasid. Kui suuremate erakondade lubaduste üle toimus üldisemat arutelu ning ka väitlejate vastandumist, siis väiksemate erakondade esindajad küll tõstasid oma teemasid, kuid nendele teemapüstitustele ei järgnenud oluliselt laiema ringi arutelu.

Mõnevõrra ebatavalisem on aga see, et ehkki Reformierakond võitis kõik vaatlusalused valimised, ei lähtunud debattide põhiteemad (kui 2015. aasta julgeolekuteema kõrvale jätta) nende programmilistest seisukohtadest, nagu eeldaks Schattschneideri hüpoteesi nime all tuntust kogunud seaduspära (vt nt Lees-Marshment 2009). 2007. aasta palgapoliitilised arutelud põhinesid eeskätt Keskerakonna lubadusel tõsta keskmine palk 25 000 kroonini (ca. 1600 eurot). Ka 2011. aasta tööhõive teema oli kõige selgemalt esil just Keskerakonna valimiskampanias, kus nad kritiseerisid valitsust laiaulatusliku tööpuuduse ja väljarändelaine tekitamise eest. 2015. aasta maksupoliitiliste muudatuste teema põhivedaja oli aga IRL. Reformierakond on kõigis debattides olnud pigem reaktiivsel positsioonil, kritiseerides teiste erakondade muudatusettepanekuid ning kaitstes (edukalt) kehtivat süsteemi.

Samas nähtub **tabelist 2**, et ajalises lõikes on debattide temaatilises koosseisus siiski muutusi ning kõige selgema trendina ilmneb seal isiksusega seonduvate sõnavõttude osakaalu stabiilne kasv. Vaadates isiksust käsitlevate kõneaktide sisu kvalitatiivselt, ilmneb, et peamiselt leiab käsitlemist mitte kandidaadi enda isik, vaid mõne kaasdebateerija oma. Valdavalt kasutati isiksuse teemat just vastaste ründamisel. Kriitikat sai konkurentide poliitiline pagas. Näiteks kritiseeriti 2011. aasta debatis korduvalt toona ametis olnud peaministrit Andrus Ansipit, aga ka endist peaministrit Mart Laari ametisoleku ajal tehtud otsuste pärast. Dmitri Klenski kritiseeris Ansipi suhtumist lõimumisse, viidates et „Kui nüüd Ansip valitakse jälle peaministriks, siis peame ootama järgmist pronksiööd“. Sven Mikser vihjas aga Ansipi poliitiliste seisukohtade ebakindlusele, ironiseerides selle kui paindlikkuse üle:

Kindlasti on peaminister Ansip mõnevõrra paindlik. Sama resoluutselt välistas ta töötukindlustusmaks tõusu paar nädalat enne seda, kui see praktiliselt neljakordistati. (Mikser 2011)

Ent rohkemgi kritiseeriti vastastikku hoopis valitud debateerimistaktikaid. Näiteks esitati 2011. aastal Andrus Ansipi ja Edgar Savisaare vahel vastastikku süüdistusi valetamises ning Savisaar kritiseeris Mart Laari katsete eest tõmmata „eriteenistust poliitilistesse debattidesse“. See taktika kogus veelgi enam populaarsust 2015. aasta debatis, kus domineeriski just debateerimistaktikate keskne sildistamine. Mitmel juhul kritiseeriti oponentide väitlusstiili ning tõmmati paralleele selle ja nende valitsemisstiili vahel. Üks korduvalt esitatud süüdistusi puudutas sõnade ja tegude omavahelist suhet – näiteks kritiseeriti vastaseid selle eest, et nad räägivad palju ja teevad vähe, aga sellegi eest, et sõnad ja teod kokku ei lähe:

...kui kahest eelnevast kõnelejast rääkida, siis ma ütleks nüimoodi, et Juhan Parts rääkis vähe, aga ütles palju ja vastupidi, peaminister Rõivas rääkis palju, aga ütles vähe. Mulle tuli meelde [endine peaminister Andrus] Ansip siin mõned aastad tagasi. Ma ütlen, et temal ka jutt jooksis hästi. (Savisaar 2015)

Samuti süüdistati oponente valijate hirmutamises ja faktide moonutamises, kritiseeriti teineteist vastastikku tähelepanematus ja rumaluse, aga ka vanuse ja nooruse eest. Näiteks esinesid mitmed poliitikud 2015. aasta debatis seisukohaga, et Edgar Savisaare aeg poliitikas on ümber:

...ma olin umbes aastal 1990 Edgar Savisaare poliitilise talendi väga suur austaja, aga 2015. aastal ikkagi puusuuskadega enam medalile ei sõida. See on nagu kurb tõde. (Mikser 2015)

... Edgar Savisaar on juba vana mehekene. Ta ei suuda sellele vene vähemusele selgeks teha ja neid välja tuua Kremli inforuumist. (Helme 2015)

5.3. Positiivsed vs. negatiivsed sõnumid

Analüüsist ilmneb, et erinevate funktsioonide osakaalud on küllaltki tasavägised, mis viitab mitmeparteisüsteemile omasele debatikultuurile. Kolme debati keskmi-sena moodustasid peaministrikandidaatide sõnavõttudest kiitmised 24,9%, rünnakud 16,67%, kaitsmised 14,4%, nõustumised 9,88%, mittenõustumised 12,76% ning neutraalsed väited 21,4%. Keskmised rünnakute ja kaitsmiste tasemed on lähedased Soomele, aga üsna sarnased ka Slovakkiaiga, mis on samuti mitmeparteisüsteemiga riigid. Soome 2012. aasta presidendivalimiste debatis moodustasid rünnakud 16% ja kaitsmised 15% (Paatelainen jt 2016), Slovakkia sama aasta üldvalimiste debattides moodustasid rünnakud 20% ja kaitsmised 9,9% (Hrbkova & Zagrapan 2014).

Tabel 3. Diskursiivsed funktsioonid peaministrikandidaatide teledebattides 2007–2015

Debatt	Sõna-võtte	Kiitmised		Rünnakud		Kaitsmised		Nõustumised		Mittenuõustu-mised		Neutraalsed väited	
		Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%
2007	147	44	29.93%	19	12.93%	17	11.56%	18	12.24%	18	12.24%	31	21.10%
2011	200	45	22.50%	28	14%	30	15%	18	9%	32	16%	47	23.50%
2015	139	32	23.02%	34	24.46%	23	16.55%	12	8.63%	12	8.63%	26	18.71%

Allikas: autorite koostatud

Üldjoontes võib siiski öelda, et kolme debati peale kokku esineb kõige rohkem kiitmist, iseäranis, kui liita siia veel ka nõustumised, mis oma kvalitatiivselt siult kiitmisest oluliselt ei erinenud. Nagu ikka, kohtab kiitmisete hulgas nii valitsusera-kondade poolt välja toodud saavutusi kui ka kõigi erakondade programmilisi luba-

dusi. Samas on huvitav see, et valitsuse tegevust kiidavad ka opositsioonis olevad, kuid samal pool ideoloogilist eraldusjoont asuvad erakonnad. Näiteks tunnustasid nii opositsioonilised IRL kui kristlikud demokraadid 2007. aasta debattides Reformierakonna juhitud valitsust konservatiivse majanduspoliitika eest. Siiski püüti end ka eristada, tuues välja alternatiivseid programmilisi punkte.

*Me täname kõigepealt heade majandustulemuste eest eelkäijaid. Ja me tahame tege-
likult taastada rahva usaldust riigijuhtidesse. Me oleme ühiskonna konservatiivse
mudeli pooldajad. Kuna kiire majandusarengu kõrval on sotsiaalsfäär jäänud soiku,
siis tahame rõhu asetada eelkõige sellele. Ja puuetega inimeste sotsiaalne abistamine
ja ka nende töö väärtustamine on meie jaoks üsna oluline. Ja peame ikkagi ütleva, et
ühiskond on just nii tugev kui tema kõige nõrgem lüli. Sellepärast me väärtustame
ka nõrgemate toimetulekut. (Vinkel 2007)*

Selline leid on samas kooskõlas mitmeparteisüsteemile omase poliitkonkurent-
siga, kus on oluline demonstreerida ka koalitsioonivalmidust.

Samas on huvitav, et 2015. aasta debatis enam sellist tunnustamist ei leidunud, antud debati kõnekaim tunnus oli hoopis järsult kasvanud rünnakute hulk. Mõle-
mad faktid viitavad debati pingestumisele ja/või poliitiliste eraldusjoonte ümber-
kujunemisele.

Funktsionaalne teooria väidab, et rünnak aitab kandidaadil ennast vastastest selgelt eristada, ent samas mitmeparteisüsteemides koalitsiooniliikmed üksteist pigem ei kritiseeri ega ründa, kuna on oht kaotada võimalikud koalitsioonipartnerid. Eesti kontekstis küll ei paista rünnakud debatis koalitsioonilootusi välistavat, kuivõrd debattides esineb aastate lõikes vastastikuseid rünnakuid pea kõikide erakondade vahel. Siiski võib öelda, et 2007. ja 2011. aasta debattides ei avaldunud olulisel määral vastandumist Reformierakonna, IRL-i ja sotsiaaldemokraatide vahel, kes olid erinevates kombinatsioonides valitsuses 2007–2016. Selget suunamuutust oli tunda 2015. aasta debatis, kus üks põhilisi vastasseise joonistus välja Taavi Rõivase ja Juhan Partsi vahel.

Põhiline toimija, kellega vastanduti läbi aastate, oli Keskerakonna esimees Edgar Savisaar. Savisaart ründasid sisuliselt kõigi suuremate erakondade esinumb-
rid, puudutades seejuures nii tema isiksuseomadusi kui ka erakonna sisupoliitika-
id. Savisaar keskendus oma rünnakutes eeskätt ideoloogiliselt vastasteljel asetsevate reformierakondlaste Andrus Ansipi ja Taavi Rõivase ründamisele, samuti oli vastas-
seis kahepoolne Savisaare ja Mart Laari vahel (vt joonis 1). IRL-i järgmise esinumbri
Juhan Partsiiga Savisaarel vastandumist polnud. Funktsionaalse teooria seisukohast
võib seda seletada IRL-i positsiooni muutumisega: IRL oli tol hetkel opositsiooni-
erakond, vastandus neil valimistel Keskerakonna põhivastasele Reformierakonnale
ning samuti võis täheldada IRL-i sisupoliitikate mõningast vasakule nihkumist.
Konteksti arvestades võib aga varasemat vastasseisu Keskerakonna ja IRL-i vahel
selgitada ka Savisaare ja Laari isikutega, kes on teineteisele vastandunud sisuliselt
Eesti taasiseseisvumisest saati.

Joonis 1. Vastanduvad paarid ning vastanduse suunad peaministrikandidaatide teledebattides 2007–2015

Allikas: autorite koostatud

Tabelist 3 nähtub, et vaadeldud ajavahemikul aastast 2007 kuni 2015 on rünnakute kasutamise sagedus praktiliselt kahekordistunud. Üheks võimalikuks seletuseks võiks olla teisenenud poliitkonkurents, sest debatis osalesid traditsiooniliste erakondade kõrval ka kaks uut protestiparteid, Vabaerakond ja EKRE. Rünnakute sisu lähemalt vaadates ilmneb aga, et põhilised ründajad ei olnudki uued parteid, vaid hoopis vanad olijad. Tõsi, lisandus küll uus pingetelg, nimelt kritiseeris EKRE esinumber Mart Helme ideoloogilisel skaalal vasakul asetsevat Savisaart ja ka sotsiaaldemokraate, ent nagu tavapäraselt, jäi väikeerakonna kriitika ühesuunaliseks ning suuremad parteid rünnakutega ei vastanud.

Tõusutrendis on olnud ka kaitsmised, mis on rünnakute suurenemisel loomulik (Benoit 2007). Küll aga pole kaitsmiste protsent tõusnud päris samas taktis rünnakutega. 2011. aasta kaitsmiste osakaalu tõus on selgitatav saatejuhtide ründavamate küsimustega. 2015. aastal kaitsmiste osakaal aga olulisel määral ei suurenenud, vaid kaitsmise asendasid vasturünnakud.

Enamasti kasutasid kaitsetaktikat just valitsuserakondade esindajad, mis on kooskõlas funktsionaalse teooriaga. Ent 2007. ja 2011. aasta kaitsmiste lähem analüüs näitas, et kaitsmised polnud tingimata erakonna põhiteemalt kõrvalejuhtivad ja nõrgad vabandava alatooniga kõneaktid, vaid pigem valitsuse poliitika argumenteeritud õigustus, mis toetas erakonna põhisõnumit. Samas puhast kaitset kohtas harva, enamasti sisaldas vastulause siiski ka vastutorget kriitikule.

Otseloomulikult kukub inimese taskusse. Nagu juba eelpool nimetatud, Eesti oma sotsiaalselt arengult, inimarengult on maailmas 40. kohal ja majanduse arengult alles 44. kohal. Täpselt samasugune suhe on ka Soomes. Ka Soomes on majandus nelja kohapunkti võrra allpool kui sotsiaalarengus. Ja nii on see õige mitmetes riikides. Näiteks meile tuntud Norras ja Islandil on sotsiaalne areng majandusarengust eespool ainult kolme koha võrra nendes edetabelites. Ei ole mitte mingil juhul õigustatud väita, et me oleme ohverdanud oma sotsiaalse arengu kiirele majandusarengule. Me oskame kasutada majandusarengut sotsiaalprobleemide lahendamiseks. (Ansip 2007)

Oluline osa kaitsetaktikatest keskendub vastutuse veeretamisele: kõigis debattides esines repliike, kus kaitsti end vastase süüdistuse eest, viidates, et kõnealune otsus võeti vastu juba varasemas valitsuses (kus vastutajad olid süüdistajaga samast erakonnast) või siis kaitsti oma ettepanekuid, viidates oma varasemale edukale tegevusele valitsuses, mida aga toona kritiseeriti:

Lihtsalt ma ütlen nii palju, et küllap Juhan ise väga hästi teab, et see seadus, kus need kaevemäärad paika pandi, võeti vastu just sellel ajal, kui sina olid majandus- ja kommunikatsiooniminister. Ja pole mõtet kõiki oma asju kellegi teise kaela lükata. Mõõnan, et põlevkivi sektoril on praegu raske, aga see on raske ikkagi seetõttu, et nafta hinnad on oluliselt langenud. Ei ole selles süüdi ei Reformierakond ega sotsid, küllap on seal ikkagi muud mõjurid, nii et loomulikult peame põlevkivi sektorit aitama. Me oleme seda teinud kliimakokkuleppe raames, kus Eesti saavutas väga ajaloolise asja, et meil on võimalik Eesti põlevkivist diislit toota. Aga rääkida seda, et kaevemäärad on justkui meie tehtud – see lihtsalt ei vasta tõele. (Rõivas 2015)

Nõustumised ja mittenõustumised järgisid samu põhimõtteid nagu kiitmised ja rünnakudki – nõustuti pigem samale poolele ideoloogilist lõhet jäävate erakonnadega ning kohati markeeriti lausa otseselt koalitsiooni moodustamise plaane.

Nüüd on siis see kord, kui ma ei saa olla nõus oma kolleeg Mart Laariga. Mitte et ma viitaks sellele, et me ei ole koalitsioonist huvitatud. Oleme küll, aga ma ei saa nõustuda sellega, et tulenevalt elanikkonna vananemisest teenuste hulk ja kvaliteet võiks kunagi vähemaks jääda kui ta praegu on. Ei, seda kindlasti mitte. (Ansip 2011)

Samas 2015. aasta debatis selliseid otseseid vihjeid enam polnud ning langenud oli ka nii nõustumiste, mittenõustumiste kui ka neutraalsete väidete osakaal.

5.4. Ajaorientatsioon

Vaadates sõnavõtude ajalist orientatsiooni, siis ülekaalus on tulevikuorientatsioon. See on ka keskne sisupoliitikatest rääkimise ajaorientatsioon (tutvustatakse põhiliselt oma valimislabadusi ja poliitilisi plaane) ning ka üks põhiline kiitmise puhul kasutatav ajaorientatsioon.

Tabel 4. Sõnavõtude ajaorientatsioon peaministrikandidaatide teledebattides 2007–2015

Debatt	Sõnavõtte	Minevik		Olevik		Tulevik	
		N	%	N	%	N	%
2007	147	19	12.93%	53	36.05%	75	51.02%
2011	200	26	13%	70	35%	104	52%
2015	139	23	16.55%	59	42.45%	57	41%

Allikas: autorite koostatud

Tuleviku raami kasutavad peaministri kandidaadid peamiselt valimislubaduste tutvustamiseks, aga ka üldise eesmärkide ning seisukohtade tutvustamiseks:

Pigem me peaksime ka edaspidi tugevdama majandust selleks, et meie inimestel oleks parem elada. Kindlasti ei ole majanduslik areng, majanduslik edu omaette eesmärk. Eesmärk on meie inimesed, nende pikem kui ka tervislikum elu, parem haridus, osalemine kultuurielust ja nii edasi. (Laar 2007)

Samas on tulevikuorientatsioonib osakaal teinud 2015. aastal läbi olulise kahanemise, langedes alla poole kõigist kõneaktidest, samas, kui märgatavalt tõusis oleviku-orientatsioon. Olevikustrateegiat kasutatakse nii sisupoliitiliste kui ka isikukesksete teemade kontekstis. Sisupoliitiliste teemade kontekstis kasutatakse antud ajaorientatsiooni näiteks valdkondlike probleemide tõstatamiseks, ametis oleva valitsuse poliitikate kritiseerimiseks või nende kaitsmiseks, aga ka tulevikuorientatsiooniga valimislubaduste kaitsmiseks või ründamiseks.

Aga kui me räägime absoluutsetest tippudest, tippspetsialistidest erinevatel elualadel, siis tunnistagem endale, see ei ole immigratsioon kui ERSO palkab endale välismaalt peadirigendi või Eesti jalgpallikoondis palkab välismaalt treeneri. Nemad on siia igati teretunud ja nii ka teised tööpoolest tippspetsialistid maailma mõistes. (2015)

Minevikustrateegiat kasutatakse nii sisupoliitiliste kui ka isikukesksete teemade kontekstis. Seejuures ilmneb, et mineviku ajaorientatsiooni kasutatakse paljus just negatiivse kogemuse meenutamiseks ning oponentidele etteheidete tegemiseks.

Kui me ütleme, et maksude üle ei vaidle ja maksudest ei räägi, siis me riskime sellise olukorraga, mida me kogesime suhteliselt hiljuti, kus maksudest ei räägitud ja maksude muutmisest ei räägitud. Ja siis tehti üks väga oluline maksumuudatus, käibemaksu 2%-punktiline tõus umbes nädalase debati järel. Seda kindlasti tasub vältida. (Mikser 2011)

Kokkuvõttes on ajaorientatsiooni puudutavad muudatused kooskõlas eelnevates alapeatükkides tutvustatud tulemustega nagu sisupoliitika osatähtsuse vähenemine temaatilises vaates (isikuomadustest rääkides kasutatakse eeskätt oleviku- või mineviku-orientatsiooni) ning ründavate kõneaktide kasv (rünatakse pigem minevikutegevusi ning hetkeolukorda), samuti debaaterijate kalduvusega rünnata eeskätt teineteise debaaterimistaktikaid (mis asetuvad loomulikult debaatiagesse olevikku).

6. KOKKUVÕTE

Peaministrikandidaatide teledebattide analüüs edasiarendatud funktsionaalse teooria alusel viitab teatavatele debatikultuuri amerikaniseerumise ilmingutele. 2007., 2011. ja 2015. aasta debattide võrdlus demonstreerib, et selle aja jooksul on debatt muutunud ründavamaks ning arutelu sisufookus liikunud üha rohkem sisupoliitikatelt isiksustele. Iseäranis murranguline oli 2015. aasta, mil näiteks rünnakute osakaal kasvas hüppeliselt ning rünnakute suunda ilmestas uute vastasseisude esilekerkimine (eeskätt IRL-i ja Reformierakonna vahel, ent omamoodi märgiline oli ka varasemaga võrreldes nõrgem vastandumine IRL-i ja Keskerakonna vahel). Ka näitavad tulemused, et väitluses on kahanenud tuleviku-orientatsiooniga sõnavõtude hulk ehk teisisõnu keskendutakse debattides vähem sellele, milline on kandidaatide tulevikuvision ning eesmärgid, mida nad valitsusse saades teostama sooviksid hakata, ning rohkem hetkeolukorrale, ametisoleva valitsuse kiitmisele-kritiseerimisele ning konkurentide debateerimisstrateegiate kommenteerimisele.

Tulles tagasi artikli esimeses pooles välja toodud teesi juurde valimiskampaaniate amerikaniseerumisest võib öelda, et teatavad amerikaniseerumise märgid nagu isikukesksuse ning ründavuse kasv on debateerimisstrateegiates ilmsed. Amerikaniseerumise hüpoteesi toetab enamgi see, et põhilisteks ründajateks on jäänud eeskätt professionaliseerunud põhivooluerakonnad. Uued protestiparteid nagu EKRE ja Vabaerakond jäid hoolimata oma põhimõttelisest vastandumisest peavooluerakondadele peaministrikandidaatide debatis pigem väheründavaks.

Samas on mitmed Eesti kampaaniakultuuri tunnused jäänud läbi aastate üsna püsivaks. Hoolimata kampaania ründavuse mõningasest kasvust on Eesti kampaaniakultuur sarnane mitmeparteisüsteemiga Euroopa riikidega nagu Soome ja Slovakkia ning erineb angloameerika riikidest nagu Austraalia või USA ja ka märksa kirglikuma poliitilise kultuuriga riikidest nagu Ukraina või Hispaania. Kvalitatiivne analüüs tuvastas aga mõned seaduspärad, mis eristavad Eestit tõenäoliselt ka nendest kõige lähedasema kampaaniakultuuriga riikidest.

Rünnakute kvalitatiivne vaade tõi välja, et Eesti puhul ei saa rääkida püsivatest ideoloogilistest leeridest, mis üksteist ründaksid. Iseäranis selgelt avaldus see 2015. aasta debati puhul, kus üheks agressiivsemaks rünnakutandemiks olid Taavi Rõivas (RE) ja Juhan Parts (IRL), samas kui 2007. ja 2011. aastal olid erakonnad püsinud samal pool vastandusjoont ning pigem teineteisega nõustunud või äärmisel juhul mittenõustunud. Pigem võimu- kui ideoloogilisest orientatsioonist annavad muidugi tunnistust ka valimiste-eelsed ja -järgsed koalitsioonid, mis on sageli jooksnud risti-rästi üle maailmavaateliste lõhede. Rohkem peab paika see, et ei rünnata oma hetke koalitsioonipartnerit (kellega jagatakse vastutust tehtu eest) juba elluviidu pärast.

Suhestades analüüsi tulemusi 2016. aasta lõpul toimunud valitsusvahetusega kerkib ka hüpotees, et vastastikuste rünnakute hulk iseenesest ei pruugi välistada ühise koalitsiooni loomist: oluline on ka, kas rünnakute aluseks on sisupoliitilised

või hoopis isiksuslikud vastuolud. Rännakute suuna analüüs demonstreerib Edgar Savisaare kesksel rolli pea kõigi erakondade üksteisega suhestumises. Tugev sisupoliitiline vastandumine ja kriitika valimisvältluses ei paista koalitsiooni sõlmimisel takistuseks olevat, olulisemat rolli võivad mängida hoopis isikupõhised rännakud.

Analüüsist ilmneb ka läbi kõigi kolme debati peaministriparteiks jäänud Reformierakonna teatav eristaatus, mis on osalt isegi vastuolus funktsionaalse teooria seaduspäradega. Kuigi erakond on läbi debattide olnud pigem reaktiivne teiste erakondade lubaduste kommenteerija ning kiitmise funktsiooni asemel kasutanud pigem kaitsetaktikat, mida funktsionaalne teooria ei pea eriti edukaks, on nad siiski väljunud valimistest võitjana. Samas võib siin olla teatav seos sellega, et peaministrikandidaatide debatil on jäänud eeskätt majanduskeskseks, ning ka 2007. ja 2011. aastal Reformierakonda debattides esindanud Andrus Ansipi väitlusstrateegiaga, kus tema kaitse põhines tugeval faktipõhisel argumentatsioonil, mitte vabandamisel või ka lihtsalt retoorilisel eneseõigustamisel.

Kokkuvõttes näitas analüüs, et funktsionaalne teooria on oma kriitilisel, kultuuri partikulaarsena käsitleval kujul igati rakendatav, ajakohane ning väärib rakendamist ka edaspidi. Huvitav oleks edaspidi analüüsida, kas ja millise muutuse toob valimisdebattidesse valitsuskoalitsiooni uus koosseis (täpsemalt, Reformierakonna kõrvalejäämine valitsusest) ning Edgar Savisaare kõrvalejäämine peaministrikandidaatide seast. Nagu ka käesolev analüüs viitab, kaotab Savisaare kõrvalejäämine ühe põhilise vastandumistelje ning muutuma peavad nii Keskerakonna kui Reformierakonna retoorilised positsioonid. Saab näha, kas see pöörab tagasi ka käesolevast analüüsist nähtuva ründavuse ning isiksuskesksuse trendi või jätkavad amerikaniseerumise tendentsid süvenemist.

Samuti tasub analüüsida valimiskampaania teisi väljundeid, näiteks erakondade valimisreklaamide sõnumeid eri meediumides ning kõrvutada neid omakorda valimisdebattidega. See võimaldaks testida ründavuse ning isikukesksuse kasvu teesi, aga analüüsida ka valimisdebattide rolli Eesti kampaaniakultuuris laiemalt. Ka vääriks debatil edaspidi detailsemat analüüsi. Nagu käesolevast analüüsist nähtus, on erakondade debatistrateegiatega vahel küllalt olulisi erinevusi. Samas ei võimaldanud kasutatud analüüsiinstrument anda nende erinevuste kohta detailsemaid kvantitatiivseid vastuseid. Samuti viitavad käesoleva uuringu tulemused, et edasist analüüsimist võiks väärida kõrvutused isiksusepõhiste ning sisupoliitika põhiste vastanduste vahel. See võimaldaks testida käesoleva analüüsi põhjal püstitatud hüpoteesi isikupõhiste vastuolude suuremast kaalust sisuliste vastuoludega võrreldes.

VIITEALLIKAD

- Benoit, William L. 2003. Topic of presidential campaign discourse and election outcome. *Western Journal of Communication* 67: 97–112.
- Benoit, William L.; Blaney, Joseph R.; Pier, P. M. 1998. *Campaign'96: A functional analysis of acclaiming, attacking, and defending*. Westport: Praeger.
- Benoit, William L. 2001. The functional approach to presidential television spots: Acclaiming, attacking, defending 1952–2000. *Communication Studies* 52(2): 109–126.

- Benoit, William L.; Brazeal, LeAnn M. 2002. A functional analysis of the 1988 Bush-Dukakis presidential debates. *Argumentation and Advocacy* 38(4): 219.
- Benoit, William L.; McHale, John P.; Hansen, Glenn J.; Pier, P. M.; McGuire, John P. 2003. *Campaign 2000: A functional analysis of presidential campaign discourse*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- Benoit, William L.; Sheaffer, Tamir 2006. Functional theory and political discourse: Televised debates in Israel and the United States. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 83(2): 281–297.
- Benoit, William L. 2007. Communication in political campaigns. New York: Peter Lang.
- Benoit, William L.; Rill, Leslie A. 2013. A functional analysis of 2008 general election debates. *Argumentation and Advocacy* 50(1): 34–47.
- Benoit, William L.; Benoit-Bryan, Jennifer M. 2015. A Functional Analysis of 2013 Australian Member of Parliament and Prime Minister Debates. *Studies in Media and Communication* 3(2): 1–8.
- Benoit, William L. 2016. A Functional Analysis of the 2012 London Mayor Debate. *Journal of Mass Communication and Journalism* 6(296): 1–5.
- Blumler, Jay G.; Kavanagh, Dennis 1999. The third age of political communication: Influences and features. *Political Communication* 16(3): 209–230.
- Bourdieu, Pierre 1996. *On Television*. Transl. by Priscilla Parkhurst Ferguson. New York: The New Press.
- Campbell, Angus; Converse, Philip E.; Miller, Warren E.; Stokes, Donald E. 1980. *The American Voter*. Chicago; London: University of Chicago Press.
- Coleman, Stephen 2009. Meaningful Political Debate in the Age of the Soundbite. – *Televised Election Debates: International Perspectives*. Coleman, Stephen (Ed.) London: Palgrave Macmillan, 1–24.
- Dalton, Russell J. 1996. Political cleavages, issues, and electoral change. – LeDuc, Lawrence; Niemi, Richard K.; Norris, Pippa. *Comparing Democracies: Elections and voting in global perspective*. Thousand Oaks: Sage, 319–342.
- Downs, Anthony 1957. An economic theory of political action in a democracy. *The Journal of Political Economy*: 135–150.
- Hanni, Karel 2014. 2013. aasta kohalike valimiste Tartu teledebati analüüs deliberatiivse demokraatia võtmedimensioonide lõikes. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Hansen, Kasper M.; Pedersen, Rasmus Tue 2008. Negative campaigning in a multiparty system. *Scandinavian Political Studies* 31(4): 408–427.
- Hrbková, Lenka; Zagrapan, Jozef 2014. Slovak political debates: Functional theory in a multi-party system. *European Journal of Communication* 29(6): 735–744.
- Isotalus, Pekka 2011. Analyzing Presidential Debates. *Nordicom Review* 32(1): 31–43.
- Isotalus, Pekka; Aarnio, Eeva 2006. A model of televised election discussion: The Finnish multi-party system perspective. *Javnost – The Public* 13(1): 61–72.
- Kuusk, Hendrik 2010. *Poliitikutel ja ajakirjanikel strateegiad ETV peaministrikandidaatide debattides 1999, 2003 ja 2007*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.
- Lazarsfeld, Paul F.; Berelson, Bernhard; & Gaudet, Hazel 1948. *The peoples choice: how the voter makes up his mind in a presidential campaign*. New York: Columbia University Press.
- Lees-Marshment, Jennifer 2009. *Political marketing: Principles and applications*. London: Routledge.
- Lilleker, Darren G. 2006. *Key concepts in political communication*. London: Sage.
- Louw, Eric 2005. *The media and political process*. London: Sage.
- Mancini, Paolo 2013. Media fragmentation, party system, and democracy. *The International Journal of Press/Politics* 18(1): 43–60.
- McNair, Brian 2011. *An introduction to political communication*. London: Taylor & Francis.
- Merimaa, Kertti 2016. *Demagoogiavõtete kasutamine valimisdebatides peaministrikandidaatide debattide näitel 1999–2015*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

- Norris, Pippa, Curtice, John; Sanders, David; Scammell, Margaret; Semetko, Holly A. 1999. *On Message: Communicating the Campaign*. London: Sage.
- Norris, Pippa 2000. *A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa 1996. Campaign Communications. – LeDuc, Lawrence; Niemi, Richard K.; Norris, Pippa. *Comparing Democracies: Elections and voting in global perspective*. Thousand Oaks: Sage, 127–147.
- Pillesson, Rene 2014. *Populistlikud strateegiad Tallinna linnapeakandidaatide teledebatis 2013. aastal*. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Plasser, Fritz 2000. American campaign techniques worldwide. *International Journal of Press/Politics* 5(4): 33–54.
- Sanders, Karen 2008. *Communicating politics in the twenty-first century*. London: Palgrave Macmillan.
- Schroeder, Alan 2012. *The Presidential Debates: fifty years of high risk TV*. New York: Columbia University Press.
- Schrott, Peter R.; Lanoue, David L. 2008. Debates Are For Losers. *Political Science & Politics* 41: 513–518.
- Strøm, Kaare; Müller, Wolfgang C. 1999. Political parties and hard choices. – *Policy, office, or votes? How political parties in Western Europe make hard decisions*. Müller, Wolfgang C.; Strøm, Kaare (Eds.) Cambridge: Cambridge University Press, 1–35.
- Vihalemm, Peeter (toim.) 2004. *Meediasüsteem ja meediakasutus Eestis 1965–2004*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Walter, Annemarie S. 2014. Negative campaigning in Western Europe: Similar or different? *Political Studies*, 62(1): 42–60.

LISA 1

Tabel 1. Kodeerimisjuhvis

Temaatiline funktsioon	Näide
Sisupoliitika (<i>policy</i>)	„Kuid ma ei ole nõus sellega, et peaksime Ungari ja Portugali negatiivsed näited kõrvalde jätma. Meil ei ole mitte mingisugust mõtet hakata katsetama Eestis, kas loodusseadused meil toimivad või mitte. Meil ei ole mitte mingisugust põhjust alustada neid reforme, mille kohta me teistest riikidest teame, et nad viivad katastroofini. Ungari näide on väga õpetlik, tõsteti avalikus sektoris ametnike palku märksa kiiremini kui kasvas tootlikkus ja tagajärg oli kurb. Inimesed hakkasid jääma töötuks, sest erasektor polnud võimeline selles pangakonkurentsis kaasa lööma, väliskapitali sissevool riiki kahanes ja tulemused on teada – eelarvedefitsiit 10% ja riigi võlakooormus juba 70%. Midagi meeldivat ei ole.“
Karakter (<i>character</i>)	„Kindlasti on peaminister Ansip mõnevõrra paindlik. Sama resolutselt välistas ta töötukindlustusmaksu tõusu paar nädalat enne seda kui see praktiliselt neljakordistati.“
Muud teemad (<i>other</i>)	„Nüüd kui teema algas juba rahast ja valimistest pihta, siis kõige alguses peaksin mainima seda, et tõesti raha on nende valimiste teema, sest ühtlasi teistel valimistel ei ole valimiste ja poliitika tegemiseks nii palju raha raisatud kui nendel valimistel. Nii et võiks öelda, et valimisreklaamiga käib kaasas raha kärsahais. Ja tegelikult tuleb siin küsimus, et kust on need kohutavad sajad miljonid võetud.“
Debateerimise funktsioon	Näide
Kiidusõnad (<i>acclaim</i>)	„Selles valitsuses me oleme ajanud väga vastutustundlikku eelarvepoliitikat. Me oleme lõpetanud valimiste eelse aasta 3,3% ülejäägiga ja koostanud valimiste aasta eelarve 1,1 miljardi kroonise ülejäägiga.“
Rünnakud (<i>attack</i>)	„Niipea kui Edgar Savisaar pääseb valitsusse, siis ta alati unustab kõik need asjad, mida ta valimiskampaania ajal on rääkinud – hakkab toetama ühetaolist tulumaksu, toetab väga tõhusalt seda õhukese riigi filosoofiat, mida peaminister Ansip on ajanud isegi minu maitse jaoks liiga radikaalselt.“
Kaitsmised (<i>defence</i>)	„Jah, pensionid on väiksed. Kui ei olnud riigil jõukust, ei olnud millestki maksta ka pensione. Nüüd on jõukus kogunenud ja on millest on maksta pensione.“
Nõustumine (<i>agreement</i>)	„Ja nii see on. Nii paradoksaalne kui see pole, on Eesti kõige suurem probleem praegu endiselt suhteliselt nõrk majandus.“
Mittenõustumine (<i>disagreement</i>)	„Riik ei pea töökohti looma, riik peab looma soodsa keskkonna selleks, et töökohad riiki tekiks. Ja selleks, et investeeringud, mis tekitavad töökohti, riiki tuleks, selleks peab riigi rahandus eelkõige korras olema. Ma ei ole nõus selle maksupoliitilise lähene-misega, et riiki tuleksid töökohad justkui siis kui maksud on kõrged.“
Neutraalne (<i>neutral</i>)	„Ma arvan, et sellest fosforiidisõjast on möödas 25 aastat ja see on veerand sajandit. Ma saan aru, et meil on mingid dramaatilised mälestused sellest ajast, jalgrattamatkad ja võitlus selle eest, et Eesti loodust ei reostataks ja nii edasi.“
Ajaline funktsioon	Näide
Minevik (<i>past</i>)	„Siis kui Rahvaliid on olnud valitsuses, siis on alati pensionid tõusnud. See on üks asi. Meie muuseumis olime ainukesed, kes julgusid 3000 krooni pensioni lubada 2003. aastal ja me arvestasime just seda, et Euroopa Liidust tuleb tõsine palgakasv, mis veab pensionikassat kaasa ja nii on ta ka läinud.“
Olevik (<i>present</i>)	„Mulle üldse tundub tegelikult, et see on väga erinevalt defineeritav, mis asi on õhuke ja mis asi on paks riik. Kuna meie debatt on üldse väga ägedalt alanud, siis võib-olla vaatajatele tundub, et siin tegelikult ühisosa ei ole olegi. Aga ma tahaksin nüüd küll rahustada, lugupeetud televaatajad, sest ei maksa neid lubadusi, mida siin valimiste eel antakse, nüüd ka liiga kohutavalt võtta.“
Tulevik (<i>future</i>)	„Meie valitsus on otsustanud tõsta pensioni äärmist iga alates 2016. aastast igal aastal 3 kuu võrra nii et see saab olema 2026. aastal 65 aastat. Ja see tagab meie pensioni-süsteemi jätkusuutlikkuse.“

Allikas: autorite koostatud